

STAREA DE BINE LA LECȚIILE DE LIMBA ȘI LITERATURA ROMÂNĂ SAU ARTA DE A CHEMA ORICE SUFLET LA LUMINA ÎNȚELEPCIUNII

Liudmila STEPANOV, profesoară de limbă și literatură română, GDII

Liceul Teoretic „Mihai Eminescu”, Cimișlia

Rezumat. *Activitatea didactică este mediul nu doar de informare a elevului, dar și de formare și educare. Timpul pe care îl dedică copiii procesului didactic este o parte semnificativă din viața lor, de aceea este firesc ca starea de bine a educabililor să ocupe un loc principal în acest context. În articolul de față este elucidată importanța stării de bine și impactul acesteia asupra dezvoltării cognitive, sociale, emoționale a elevului, de asemenea, modurile de asigurare a acesteia în școală, în baza unor exemple de practici. Este demonstrat faptul că trăirile pozitive influențează calitativ procesul cognitiv și afectează succesul în viața de adult, de aici și actualitatea temei.*

Summary. *The didactic activity is the environment not only for informing the student, but also for training and education. The time that children dedicate to the teaching process is a significant part of their lives, so it is natural that the well-being of educators should occupy a leading place in this context. This article clarifies the importance of well-being and its impact on the cognitive, social, emotional development of the student, as well as the ways to ensure it in school, based on some examples of practices. It is proven that positive feelings qualitatively influence the cognitive process and affect success in adult life, hence the actuality of the topic.*

Cuvinte-cheie: stare de bine, sentimente, context didactic, metode.

Keywords: well-being, feelings, didactic context, methods.

Prozatorul englez John Galsworthy afirmă: „*Sentimentele sunt asemenea unor valuri: nu le putem împiedica să vină, dar le putem alege pe cele în care vrem să ne aruncăm*”. Este un mesaj actual pentru toate timpurile, deoarece noțiunea *sentiment* este o dovadă a faptului că granița dintre material și spiritual nu este solidă, deoarece între aceste aspecte ale universului există o conexiune firească. Tot ce ne înconjoară poate să ne provoace sentimente, ele nu au formă materială, dar ne influențează fizic, mai ales sănătatea care este cel mai important aspect al existenței omului.

În context educațional noțiunea *stare de bine* este în proces de ascensiune valorificatoare, deoarece societatea este pe calea în care înțelege că starea emoțională este unul dintre factorii principali în viața fiecărei persoane. Cadrele didactice operează cu obiective precum: gestionarea sentimentelor, perceperea sentimentelor, explicarea sentimentelor etc., evident, în limita posibilităților oferite de curricula pentru disciplina de studiu. Herbert Spencer a susținut că susceptibilitatea copiilor este atenuată de memorarea fără sens a materialului pe care nu îl înțeleg. În același timp, curiozitatea naturală, activitatea și dorința de dobândire independentă a cunoștințelor se pierd. Filozoful a contracarat astfel de pregătire prin familiarizarea cu arta, pictura și muzica – cursuri ce aduc o adevărată plăcere elevilor, le decorează viața [5].

Limba și literatura română este acea disciplină care oferă profesorilor un spațiu favorabil, inclusiv, pentru a dezvolta abilități psihologice. Interpretarea operelor lirice și comentarea acțiunilor personajelor din textele epice sunt doar câteva unități potrivite în acest context.

Starea de bine la lecțiile de limba și literatura română este marcată de mai mulți factori, unii depind direct de acțiunile profesorului, iar alți factori depind de mediul în care se regăsește copilul la domiciliu, de acele circumstanțe din exterior care l-au format ca personalitate până în momentul de față. Dacă în cazul ultimilor factori noi am putea întreprinde mai puține lucruri, atunci primii factori se referă direct la competența profesională a cadrului didactic. Astfel, ne-am propus în activitatea profesională să elucidăm anume acest aspect, starea de bine a elevilor la lecțiile de limba și literatura română. Johann Friedrich Herbart - filosof, psiholog, profesor german, unul dintre fondatorii pedagogiei științifice, în lucrările sale a acordat o atenție deosebită sentimentului de plăcere, observând că ceea ce se studiază cu plăcere se studiază rapid și este asimilat temeinic [5].

La etapa inițială am realizat în cadrul orelor de limba și literatura română în colaborare cu psihologul școlar mai multe momente educative în care elevilor le-a fost explicată noțiunea *stare de bine*. Ce formă această activitate a luat în cadrul lecțiilor noastre? Elevii au primit fișe informative în care erau scrise multe sentimente, stări (de exemplu, în cl. a 10-a elevii le-au primit când am început a studia *Genul liric*, speciile genului liric, cu indicația de a fi puse în portofoliu la disciplină). A fost inițiată o discuție despre sentimentele care pot fi considerate pozitive și cele negative. Cu regret, am descoperit că copiii nu cunosc prea multe sentimente chiar dacă le trăiesc. Am dirijat comunicarea până la ideea că starea de bine implică sentimente pozitive trăite frecvent și intens, pe o durată mai îndelungată.

Următorul pas a fost să chestionăm elevii despre acele momente care le-ar crea o stare de bine în cadrul lecției de limba română: am elaborat o prezentare în aplicația Mentimeter în care elevii au răspuns la întrebarea: Ce activități v-ar trezi sentimente pozitive și ar crea o stare de bine pentru voi la lecțiile de limba și literatura română? Elevii au răspuns divers, unele idei sunt constructive, de exemplu: să realizăm la un moment al lecției câteva elemente de gimnastică pentru a dezmozi corpul și a îmbunătăți circulația sangvină. Totuși, noi am elaborat în continuare un chestionar în Google forms cu mai multe variante de activități și cu posibilitatea de a bifa „da”, sau „nu” în dreptul ofertei. Astfel, am obținut o bază de date despre ceea ce ar dori să se întâmple la lecțiile de limba și literatura română din partea educabililor. (Păreră elevilor: <https://www.menti.com/adbvli9wu>)

În urma analizei răspunsurilor obținute am inițiat în clasele a V-a în cadrul lecțiilor de limba și literatura română o etapă a lecției cu titlul: **Prilej de lectură**. În timpul acestei etape elevii au lecturat cu voce diverse texte din literatura română timp de 10-15 minute. Am început cu basmele lui Ioan Slavici: *Zâna-Zorilor*, *Ileana cea șireată*, *Florița din codru*, *Limir-Împărat* etc. despre care a fost scris în caietul pentru lecturi și în baza cărora au fost realizate discuții în biblioteca liceului. Elevii au

redat subiectul poveștilor, au verbalizat impresii și au restabilit legătura dintre personajele de basm pe care le-au desenat și care au fost intenționat încâlcite pe o hartă a personajelor:

Figura 1. Activitatea elevilor: harta personajelor

Acest exercițiu de lectură zilnică în cadrul lecțiilor de limba și literatura română le-a format elevilor deprinderea de a asculta și, în curând, ei așteptau cu nerăbdare să fie numiți pentru a lectura.

După lectura basmelor a urmat lectura romanului fantastic *Poveste fără sfârșit* de Michael Ende în baza căruia a fost realizată o galerie cu desene care au reprezentat lumile uimitoare ale Fantaziei: elevii au primit câte un fragment descriptiv din operă și au fost îndrumați să reprezinte prin desen acest fragment, de exemplu: Turnul Crăieșei Copile, Pădurea Pelerinul Noptii, Pustiul Multicolor, Mlaștina Întristării unde locuia Vechea-Morlă și multe altele.

Elevii au trăit sentimente pozitive în timpul acestor activități, deoarece erau curioși să afle ce se va întâmpla cu eroul Atreiu? Va supraviețui Fantazia? Va reuși să ajungă Bastian în poveste? Acest fapt se datorează și lecturilor alese corespunzător, deoarece până a purcede la lectura operelor menționate elevii au fost întrebați despre lecturile pe care le preferă. Aventurile într-o lume fantastică a fost unul dintre subiectele lor preferate și potrivite vârstei.

Pentru a realiza o conexiune dintre procesul educativ și realitatea în care există educabilii, aceștia au fost întrebați ce ocupații le trezesc sentimente de bine și relaxare în timpul liber. Răspunsul a fost ușor de intuit, deoarece 80 % au răspuns că este vorba de jocurile de la calculator: jocuri de construcție de tip minecraft, de curse cu automobile City Rider, Cristale Match, Pubg, Tanki Online etc. Aceste jocuri sunt diferite ca conținut, dar au un aspect comun, este vorba de etapizare și sentimentul de mândrie pe care îl trăiește copilul atunci când reușește să ajungă la un nou nivel, o stare de satisfacție că a fost competent și a depășit nivelul. „Starea de bine cognitivă, conform unui studiu realizat între 2017 și 2019 la Centrul Regional de Sănătate Publică, Cluj de către o echipă de cercetători coordonată de Dr. Sorina Irimie, intitulat *Evaluarea stării de bine a copilului în școală*, este asociată cu realizarea și succesul” [4, pp. 13-14]. Astfel, un obiectiv al cadrului didactic în timpul lecției pentru a promova starea de bine este să prezinte informația în așa mod ca elevii să o perceapă

ca pe ceva lesne de însușit și să o asimileze cu resurse minime pentru a spori încrederea în forțele proprii și a se regăsi într-o stare pozitivă. Deci, jocurile online le oferă copiilor o platformă în care ei se simt realizați și competenți, dobândind succese.

Astfel, mi-am propus să transpun această formă de organizare în cadrul lecțiilor de limba și literatura română. Pentru a motiva elevii să fie atenți la realizarea sarcinilor oferite la lecție am inventat o **grilă a succesului**, dând câte una pentru fiecare elev, pe care am alcătuit-o dintr-o foaie de carton și pe care a fost desenat un traseu cu mai multe obstacole și puncte de reper, în dreptul cărora erau desenate câteva steluțe incolore. Elevii au primit grila de la începutul lecției și au fost instruiți cum să o folosească: fiecare sarcină propusă în cadrul lecției corespunde cu câte un punct de reper de pe grilă, dacă elevul reușește să îndeplinească sarcina are permisiunea să coloreze o steluță, dacă o îndeplinește bine atunci va colora 2 steluțe, iar dacă o îndeplinește impecabil – va colora 3 steluțe, pentru a trece la etapa următoare este suficient să obțină măcar o steluță. Această grilă nu doar motivează elevul să participe activ la lecție, dar și îl ajută să monitorizeze independent activitatea lui în cadrul lecției, să se autoevalueze și să sporească încrederea în sine pentru munca depusă.

Această formă de organizare este atractivă mai mult pentru clasele gimnaziale, însă, în dependență de complexitatea grilei, ar putea fi adaptată și pentru clasele liceale. Însă, la moment există foarte multe aplicații care foarte bine pot să îndeplinească această sarcină, de exemplu **LearningApps**-ul în care am elaborat un joc al milionarilor pentru tema *Speciile genului liric* și elevii, exersând să devină „milionari”, au consolidat cunoștințele la conținuturile curriculare menționate. De asemenea, pentru a atinge scopul „starea de bine cognitivă între realizare și succes”, am recurs frecvent la metoda **algoritmizarea**, deoarece este bine cunoscut faptul că o sarcină complexă mereu sporește anxietatea de a nu reuși, iar dacă aceasta este repartizată în mai multe sarcini care pot fi îndeplinite mai ușor, atunci elevul este sigur că va reuși. La lecțiile de limba și literatura română utilizez algoritmul atunci când le explic elevilor cum să comenteze o figură de stil:

1. Identificați fragmentul/versul/secvența care reprezintă concret figura de stil;
2. Numiți figura de stil;
3. Argumentați apartenența la figura de stil menționată;
4. Interpretați rolul stilistic al figurii de stil în context.

Algoritmul mai poate fi utilizat atunci când le propun elevilor să realizeze analiza morfo-sintactică a părților de vorbire. La sfârșitul manualului de cl. a VII-a la disciplina *Limba și literatura română* [2] sunt propuse algoritme de analiză morfo-sintactică pentru toate părțile de vorbire. În acest context însă, trebuie să fim atenți pentru ca algoritmul pe care îl propunem elevilor să corespundă cu conținuturile curriculare pe care le-a studiat elevul, deoarece cu fiecare an de studii acestea își sporesc gradul de dificultate. De exemplu:

Tabelul 3. Algoritmul analizei verbului

Algoritmul analizei verbului în cl. a V-a	Algoritmul analizei verbului în cl. a VII-a
<ol style="list-style-type: none"> 1. Partea de vorbire; 2. Modul personal; 3. Timpul și forma timpului; 4. Persoana; 5. Numărul; 6. Ce este cuvântul ca parte de propoziție/ funcție sintactică; <p>„<i>suia</i> – verb, modul indicativ, timpul trecut, forma imperfect, persoana a III-a, numărul singular” [1, p.90].</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. forma inițială (infinitiv); 2. conjugarea; 3. tranzitivitatea; 4. diateza; 5. caracterul personal sau impersonal; 6. caracterul predicativ sau nepredicativ 7. (pentru cele nepredicative: auxiliar sau copulativ); 8. modul; 9. timpul; 10. persoana; 11. numărul; 12. genul (pentru formele cu participiu); 13. forma directă sau inversă; 14. forma afirmativă sau negativă; 15. funcția sintactică” [2, p. 191].

Aceeași regulă funcționează și în cazul algoritmilor pentru elaborarea diferitor tipuri de texte: descrieri, povestiri, eseuri, texte funcționale, etc., atunci când elevul are un plan de acțiuni, când știe exact ce trebuie să facă și cum va fi evaluat mai apoi, el se simte protejat, deoarece este informat.

De aceea, atunci când înștiințez elevii că vor avea probă de evaluare, neapărat îi informez în baza căror conținuturi, ce trebuie să repete. Dacă este vorba de o probă de evaluare orală, atunci le ofer un algoritm pentru elaborarea comunicării, urmat de criteriile de evaluare (tabelul 3):

Tabelul 2. Probă de evaluare orală în cl. a X-a:

Algoritm de întocmire a comunicării:	Criterii de evaluare:
<ol style="list-style-type: none"> 1. propria definiție a conceptului-cheie; 2. interpretarea aspectului în contextul propus; 3. reperarea motivată a unui text din literatura română, potrivit sarcinii; 4. formularea unei concluzii; 5. promovarea argumentată a propriului punct de vedere. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. elaborarea unei comunicări în conformitate cu cerințele date – 15 p.; 2. utilizarea unui vocabular literar, adecvat contextului – 5 p.; 3. ajustarea unui aspect exterior corespunzător – 3 p.; 4. gestică coerentă, expresie a feței binevoitoare și persuasivă – 4 p.; 5. încadrarea într-un timp limită – 3 p. <p style="text-align: right;">Total: 30 de puncte</p>

De exemplu, pentru a transmite eficient informația esențială la tema *Figuri de stil. Epitetul*, în cl. a V-a am hotărât să realizez următorul joc pentru ca elevii să memorizeze mai bine structura figurii de stil epitetul: în timpul pauzei am repartizat în sertarele din bănci câte o foiță pe care era scris un termen care constituia o parte dintr-un epitet însoțit cu un număr, iar într-un alt sertar se regăsea alt bilețel cu același număr și cu celălalt termen care alcătuiește epitetul. La un moment al lecției am invitat elevii la joc și i-am rugat să caute în sertare, să privească ceea ce găsesc și, apoi, i-am rugat să se ridice în picioare acei elevi care au pe bilețel cifra nr. 1, apoi 2, 3 și celelalte. Astfel, fiecare elev reprezenta câte un element al epitetului, iar sentimentul pe care îl trăiau elevii era de curiozitate pentru a vedea ce elev se va ridica în picioare împreună cu dânsul. Evident, jocul a fost însoțit de explicații

că epitetul poate fi alcătuit dintr-un substantiv + adjectiv cu sens figurat, sau verb + adverb cu sens figurat și alte aspecte teoretice.

La o altă lecție cu tema *Pronumele personal - formele în acuzativ*, cl. a V-a, pentru a valorifica resursele pe care ni le oferă manualul de limba și literatura română am transformat dialogul de la tema menționată, plasat la începutul paginii într-un joc de rol:

„ – *Aceasta e fotografia de la ziua mea, când ai mei m-au lăsat să-i invit pe toți prietenii.*

– *Pe noi ne-a prins în cadru?*

– *Sigur! Uite-vă pe voi și pe mine. Iată-l pe el. Iat-o pe ea.*

– *Pe tine nu știu de ce nu te văd. Pe ele le-am zărit în altă poză*” [1, p. 147].

În timpul unei pauze am mers în clasa cu elevi și am organizat o mini sesiune foto în care am imitat subiectul din dialogul propus. La etapa *Evocare* a lecției propriu-zise am invitat elevii, care erau reprezentați în fotografie, în fața clasei, le-am repartizat replicile și le-am prezentat pe ecran fotografia, iar ei au comentat ceea ce era prezentat în fotografie cu ajutorul replicilor și au identificat părțile de vorbire, care i-a ajutat să descrie fotografia, împreună cu ceilalți colegi. Este vorba de pronumele personal în cazul Acuzativ (*pe mine, m-, pe tine, te, le ea, o etc.*) care sunt percepute de elevi ca teme teoretice foarte dificile. Activitatea de la începutul lecției a atenuat starea de tensiune și i-a încadrat pe elevi în contextul educativ cu mai mult optimism.

În clasele de la treapta liceală pentru a crea stare de bine la lecțiile de limba și literatura română este foarte importantă interpretarea textului artistic, deoarece generațiile actuale au crescut în alte realități și discuțiile despre dimensiunea de geniu a poetului nepereche Mihai Eminescu îi îndepărtează foarte mult de contextul lecției. Privirea plină de admirație a profesorului de limba și literatura română care are studii în domeniul filologiei și pentru dânsul este o plăcere să reflecteze nu poate fi înțeleasă de copilul care, poate, psihologic încă nu este format ca să înțeleagă aceste idei complexe. De aceea, interpretarea textului cât mai aproape de realitatea lor este un pas semnificativ ca elevii să nu se simtă inferiori de faptul că nu vor fi în stare să atingă dimensiunea de geniu a lui Mihai Eminescu. Și să îl înțeleagă. Evident, acest fapt nu exclude în totalitate discuțiile despre universul enigmatic eminescian, este bine când lucrurile se întâmplă paralel. De exemplu, în poemul *Luceafărul*, eroul romantic este nu doar Hiperion – geniu care nu poate fi atins, ci și bărbatul îndrăgostit care gândește diferit de Cătălina, dar care oricum iubește și tinde să trăiască acest sentiment asemenea unui om de rând. Este important să discutăm cu elevii: De ce nu a reușit Luceafărul și Cătălina să fie împreună? Cine este „vinovat”? Cum am putea rezolva o problemă de acest fel în viața de zi cu zi? Ce atitudine am putea manifesta față de aceste personaje? Textele artistice în care este vorba despre dragoste sunt o sursă foarte importantă care ne permite să lucrăm la educația pentru parentalitate, care este o *temă reală*, subiect menționat printre exemplele de activități care le-ar trezi starea de bine elevilor, propusă de către ei înșiși.

În concluzie, starea de bine este un fapt primordial pentru un demers educațional calitativ, de aceea profesorii trebuie să gestioneze corect prioritățile. Nu poate fi justificat scopul de a consolida cunoștințe cu orice preț, fără a vedea un răspuns emoțional pozitiv, deoarece astfel vom educa personalități depresive care tind mereu de a corespunde unui ideal imposibil de atins.

Discursul educațional centrat și prietenos elevului poate fi construit doar în cazul centrării pe starea de bine a elevului. Aceasta este o condiție de bază ca ei să învețe în cadrul lecțiilor și să se dezvolte armonios, să deprindă competența de a învăța pe parcursul vieții, să înfrunte provocările, să adopte atitudini și comportamente sănătoase față de sine și de ceilalți.

În calitate de cadre didactice este important să înțelegem afirmația lui Maya Angelou: „*Oamenii vor uita ce ai spus, vor uita ce ai făcut, dar nu vor uita niciodată cum i-ai făcut să se simtă*”. Pentru mine cel mai plăcut compliment din partea elevilor este atunci când remarcă cu uimire că lecția s-a sfârșit și ei nu au reușit să se plictisească, ca dovadă a faptului că au trăit sentimente pozitive în timpul lecției.

Bibliografie

1. Crișan, A., Dobra, S., Sâmișăian, F. Limba și literatura română: Manual pentru cl. a 5-a. Chișinău: Î.E.P. Știința. București: Humanitas, 2015 (Tipografia „BALACRON” SRL). 248 p.
2. Cartaleanu, T., Ciobanu, M., Cosovan, O. Limba și literatura română: Manual pentru cl. a 7-a. Chișinău: Î.E.P. Știința, 2018 („BALACRON” SRL). 200 p.
3. Cristei, T., Cartaleanu, T., Cosovan, O., Ghicov, A. Limba și literatura română: Manual pentru cl. a 10-a. Chilinău: Cartdidact, 2012 (Tipografia Universul). 248 p.
4. Cojocă, M., Petcu, I-E., Milășan, A-R. Starea de bine a profesorilor și elevilor: resurse, impact și idei practice. Teachers and children well-being: resources, impact and practical ideas. Asociația Europeană a Profesioniștilor în Educație EDUMI, www.edumi.ro. București, 2021, ISBN: 978-973-0-34588-9.
5. *Активизация эмоциональной сферы учащихся на уроках русского языка и литературы*
<https://nsportal.ru/nachalnaya-shkola/psikhologiya/2014/11/10/aktivizatsiya-emotsionalnoy-sfery-uchashchikhsya-na>